

Ядловська Ольга Степанівна

к. іст. н.,

доцент кафедри

соціально-гуманітарних дисциплін

(Дніпропетровський державний

університет внутрішніх справ)

УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ЧИННИК САМОЗБЕРЕЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

Людина в сучасному суспільстві живе та розвивається у багаторівневих зв'язках, серед яких етнічна самосвідомість виступає ментальним осягненням себе, а також ідентифікацією себе з етнічної спільнотою. Ментальні настанови за своєю природою містять серед іншого й підсвідомі риси, що розуміються нами як передача від покоління до покоління відповідних характеристик, настанов та світовідчуття у поєднанні зі співвіднесенням себе з певною національністю. Однак, окрім зазначених аспектів, суттєвий вплив на формування національного характеру та ментальності має й соціокультурний чинник, у структурі якого провідну роль у формуванні національної ідентичності відіграє саме мова.

Мовна ментальність – це спосіб поділу світу за допомогою мови; він достатньо адекватний існуючим уявленням про світ у людей. Як стверджують А. Боднар та Е. Макаренко, «ці особливості визначаються мовною залежністю від певної соціокультурної групи (в найширшому розумінні культури) і детермінуються соціокультурним середовищем. Особливості країни як соціокультурного середовища – це культурні традиції, історія, політичний устрій. Таким чином, соціокультурні стереотипи сприйняття світу формують мовну ментальність. Оскільки провідними детермінантами мовної ментальності є соціокультурні чинники, а ці чинники доволі мінливі, то й мовна ментальність також мінлива» [1]. У зазначеному розрізі слід розглядати проблему двомовності або білінгвізму, яка є характерною і для нашого суспільства. Дослідження доводять, що при послуговуванні декількома мовами, мовець завжди віддає перевагу одній з мов. Тобто «на рівних» у свідомості реципієнта мови існувати не можуть. Це змушує замислитись над необхідністю наполегливо працювати щодо залучення української мови у всіх сферах життя суспільства як основної, а щодо індивіда – із самого малечку та всіх ланках освіти. Безумовно, суспільство не повинно впливати на мову міжособистісних стосунків та мову релігійних громад (як і зазначено у Законі України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», 2019 р.). Разом з тим, саме системне та неухильне впровадження української мови як державної стане запорукою забезпечення одного з факторів державотворення – єдиної державної мови.

Ще 2011 р. дослідник М. Степико досить радикально, як здавалосьь,

акцентував увагу на тому, що «недоформованість національної ідентичності українців є підґрунтям для цілком реальних загроз – активізації сепаратизму та федералізму, спекуляцій довкола «мовного питання», зовнішньополітичних пріоритетів розвитку країни, поляризації та радикалізації електорального поля й політичних сил. Інтенсивність цих загроз, безвідповідальна гра на відмінностях у ціннісних, світоглядних, мовно-культурних орієнтаціях громадян України стали традиційним інструментом політичної боротьби, а отже, є потенційним дестабілізуючим і деконсолідуєчим чинником, що суттєво ускладнює реалізацію національних проєктів і перспективи формування української політичної нації – нації всіх етносів як громадян України» [3, с. 332]. На жаль, слід констатувати, що думка науковця знайшла свій вияв у реальності. Разом з тим, виклики сьогодення стали для українців, з одного боку, консолідуєчим чинником, а з іншого, дозволили зрушити з місця законодавче вирішення питання про мову, що є нагальною потребою протягом усього періоду після проголошення незалежності. На нашу думку, українське суспільство у своєму еволюційному розвитку проходить етап становлення власної державності й кризь призму мовного питання.

Видатний українознавець сучасності П. Кононенко наголошує, зокрема, що «державна мова покликана об'єднувати, а не диференціювати суспільство, а тим більше – стимулювати його до конфліктів та конфронтацій. Вона має інтегрувати всі навчально-виховні предмети, всі ланки та сфери життя суспільства. Тому проблема мови – проблема єдності батьків, дітей та влади і – не меншою мірою – органів законодавства й виконавчих владних структур, ЗМІ та інформаційного простору, книговидавничої справи та підготовки підручників, організації народних університетів українознавства. Отже – єдності зусиль батьків, закладів виховання й освіти, вчених і творців культури та мистецтва, системи Інтернет, всіх органів законодавчої і виконавчої влади» [2]. Суголосно із зазначеним підкреслимо, що саме всебічне україноцентроване навчання та виховання, а також залучення та використання української мови у всіх сферах життя (а бажано, і в сімейному колі) стане запорукою формування українського суспільства та української нації, що у подальшому зміцнить фундамент української державності. Провідну роль у процесах консолідації нації, безумно, відіграє державна українська мова.

1. Боднар А. Я., Макаренко Е. М. Взаємодія мовних і ментальних структур у формуванні національної самосвідомості (на прикладі української та російської мов). URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7755/Bodnar_Vzayemodiya_movnykh_i_mental'nykh_struktur.pdf (Дата звернення: 10.02.2021)

2. Кононенко П. П. Мова і майбутнє народу. URL: <http://ndiu.org.ua/images/book/9.pdf> (Дата звернення: 10.02.2021)

3. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування : монографія. К. : НІСД, 2011. 336 с.